

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

01135, м. Київ, проспект Перемоги, 10 тел. (044) 216-24-42, факс (044) 236-10-49 ministry@mon.gov.ua

від 14.08.08 № 1/9 - 520

від _____ на № _____

Міністерство освіти і науки Автономної
Республіки Крим,
управління освіти і науки обласних,
~~Київської та Севастопольської~~
міських державних адміністрацій

Міністерство освіти і науки України надсилає рекомендації до планування роботи класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти.

Просимо довести рекомендації до відома керівників загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів для використання в роботі при організації навчально-виховного процесу.

Додаток: на 22 арк.

Заступник Міністра

П.Б. Полянський

Рудакова З.М.486-2071

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Завдання сучасної школи щодо формування творчої, соціально активної, всебічно розвиненої особистості вимагають від педагогів нових підходів до організації виховної роботи в школі, професійно-технічному училищі, позашкільному навчальному закладі.

Сьогодні в суспільстві найважливіше значення надається виховній функції навчальних закладів, про що свідчить низка нормативно-правових актів, зокрема: Закони України «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Указ Президента України від 20.03.2008 №244 «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні», накази Міністерства освіти і науки від 06.04.2007 № 286 «Про поліпшення туристсько-краєзнавчої роботи у навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України», від 17.12.2007 №1133 «Про затвердження «Основних орієнтирів виховання учнів 1-12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України».

Останнім часом найкращі вчителі й вихователі в Україні визнають пріоритетність виховання та розвитку особистості, розглядають урок не тільки як засіб набуття знань. У значній кількості навчальних закладів запроваджуються нові моделі позаурочної виховної діяльності. Педагогічні колективи плідно працюють над створенням системи виховної роботи.

На часі – впровадження цілеспрямованого і професійного управління виховним процесом, що передбачає вивчення вихованців, встановлення психолого-педагогічного діагнозу, підпорядковане меті планування і здійснення виховного впливу, об'єктивне оцінювання реальних результатів виховної роботи. Поведінка вчителя, який тільки вирішує і дає вказівки, на сьогодні є неефективною. Педагог має стати зацікавленим і рівноправним учасником спільної діяльності. Його дії не можуть бути передачею готового досвіду, мати характер опіки чи педагогічного диктаторства.

Зрозуміло, що успіх виховного процесу залежить, насамперед, від вихователя. Доросла людина з добрим серцем, високою культурою, яка є справжнім професіоналом, спочатку навчає: «Поглянь, як це робиться!» Потім пропонує дитині: «Спробуй сам!» При цьому вихователь поряд і готовий прийти на допомогу. І тільки тоді, коли вихованець опанував основи виконання дій, дорослий надає йому право діяти самостійно. Педагог не заважає учневі, а лише аналізує його дії та досягнуті ним результати.

У середовищі вчитель - учень має панувати педагогіка співпраці. Джерелом дисципліни є не вчитель, яким би не був його авторитет, а праця (слово «співпраця» походить від «праця», така діяльність працею тримається, до праці кличе, працею нагороджується). На дитині зосереджується професійна увага педагога, він намагається зробити свої дії зрозумілими й прийнятними для кожного. Можливо з часом, діти, виховані в системі педагогіки покарання, зрозуміють добре слово і не будуть визнавати владу сили й насилля.

Набуття і систематизації педагогом ґрунтовних науково-методичних знань про управління процесом формування особистості, колективу є необхідною умовою для позитивних результатів. Буде доцільним також збагачення «технологічного репертуару» педагога, вироблення ним гнучкої, варіативної, ефективної, творчої технології.

Управлінський підхід дасть змогу за найменших витрат сил, часу, засобів забезпечити найбільш продуктивну взаємодію всіх учасників навчально-виховного процесу і досягти найвищого результату, можливого за конкретних умов. Крім цього, такий підхід допоможе педагогу не відволікатися на проміжні досягнення чи невдачі, зосередити свою увагу на стратегічних напрямках співпраці: самоосвіті, самовихованні, самоуправлінні та забезпеченні соціальної активності учнів.

Структура циклу управлінської діяльності, спрямованої на виконання **будь-яких педагогічних завдань**, і логічна послідовність його складових можуть бути подані таким чином:

- психолого-педагогічне діагностування;
- прогнозування;
- визначення мети та завдань діяльності;
- визначення змісту, вибір засобів, методів, форм організації життєдіяльності;
- планування (моделювання) навчально-виховного процесу;
- реалізація плану (організація діяльності);
- аналіз, оцінювання, облік результатів (діагностування нової ситуації).

Психолого-педагогічне діагностування

(характеристика педагогічної ситуації)

Визначаються такі підходи до здійснення аналізу виховної роботи: описовий, полярно-оцінювальний (вдалося - не вдалося, добре - погано), системний, проблемний та особистісно орієнтований.

За описового підходу описуються та аналізуються події та явища, які відбуваються в процесі життєдіяльності класу.

За полярно-оцінювального підходу перш за все визначаються та аналізуються позитивні й негативні моменти в життєдіяльності класу, результати навчально-виховного процесу.

Системний підхід передбачає цілісний аналіз педагогічного процесу в єдності та взаємодії усіх його компонентів: суб'єктів, цілей, змісту, засобів (форм, методів, прийомів), результатів діяльності. При цьому особлива увага звертається на ключові моменти педагогічного процесу, які вважаються пріоритетними в конкретний період життєдіяльності класу.

За проблемного підходу здійснюється виокремлення, аналіз та структурування проблем і суперечностей педагогічного процесу.

За особистісно орієнтованого підходу аналітична діяльність спрямовується на дослідження таких аспектів, як:

- розвиток особистості дитини;
- формування та прояви індивідуальних особливостей учнів;
- особистісні досягнення учнів;
- створення в класі середовища, сприятливого для розвитку учнів.

Залежно від організаторської культури навчального закладу, традицій виховної діяльності, особистісних якостей класного керівника застосовуються такі види аналізу навчально-виховного процесу у класі:

аналіз реалізації цілей та виконання завдань (оцінюється ступінь досягнення мети, визначеної у плані виховної роботи за минулий період);

аналіз основних подій і педагогічних ситуацій (аналіз, оцінювання, облік результатів, тобто діагностування нової ситуації).

При цьому необхідно враховувати:

Позитивні аспекти проведеної справи (що вдалося реалізувати і завдяки чому)	Негативні аспекти проведеної справи (що не вдалося реалізувати і чому)
Що вдалося в змісті, формі та способу організації спільної діяльності, як проведений захід сприяв розвитку особистості учня, колективу, у вирішенні яких проблем удалося досягти результатів; що нового вдалося отримати у результаті підготовки, проведення та підведення підсумків спільної справи; які педагогічні наслідки можливі після проведеного заходу.	Що не вдалося, хто не зміг - справитися зі своїм дорученням, які педагогічні та організаційні завдання не вдалося вирішити; які проблеми можуть загостритись у найближчий час, проявитися у перспективі.

Слід також зважати на:

характер впливу участі та позиції вчителів на результативність справи;

висновки та пропозиції про перспективи та шляхи вдосконалення спільної діяльності.

Успішному проведенню такого аналізу сприяють колективний аналіз життєдіяльності, який передбачає активну участь в аналітичній роботі усіх суб'єктів виховного процесу: педагогів, учнів, батьків, друзів класу. Можна виділити такі форми колективного аналізу: усне опитування, анкетування, заповнення «відкритої сторінки думок», випуск різноманітних інформаційних листи(в, радіо- та фотогазет, стіннівок, виготовлення мальованого фільму «Справи минулого року», різноманітні форми колективного творчого аналізу (усний журнал, «жива газета», «телепрограма» тощо), огляд досягнень, самоатестації колективу, класні збори, присвячені підбиттю підсумків роботи протягом року.

Критеріально-орієнтований аналіз спрямований на виявлення зміни показників результативності навчально-виховної роботи відповідно до розроблених критеріїв ефективності виховної діяльності.

При аналізі слід розрізняти критерії результатів та критерії процесу.

Критерії результатів дозволяють оцінити рівень розвитку якостей особистості учнів, їх вихованості, навченості, соціалізації.

Критерії процесу допомагають з'ясувати, як спрацьовують механізми виховання, як на результати виховання впливають ті чи інші фактори (умови).

Серед критеріїв можуть бути обрані такі:

гуманність виховних відносин;

ступінь залучення учнів у життєдіяльність класного колективу;

рівень ділових та міжособистісних взаємовідносин;

стан розвитку самоврядування у класі;

наявність соціальних зв'язків класної спільноти;

ефективність психолого-педагогічного та медико-соціального супроводу процесу розвитку учнів.

Таким чином, в аналітичній діяльності класного керівника можна виділити три періоди.

У перший період (підготовчий) відбувається підготовка самого вчителя до проведення конкретної справи (попередня робота організатора). Класний керівник визначає предмет та мету педагогічного аналізу, розробляє програму та інструментарій (критерії, форми, методи і прийоми аналізу) аналітичної діяльності.

У другий період (основний) вчитель направляє свої зусилля на збір та систематизацію інформації про виховний процес, аналіз і оцінку результатів педагогічної діяльності, виявлення позитивних та негативних моментів у життєдіяльності класу і вихованості учнів, визначення проблем та протиріч у виховному процесі, складання прогнозу розвитку виховної системи класу, формулювання висновків і пропозицій щодо удосконалення та оновлення навчально-виховного процесу у класному колективі.

У третій період (рефлексивний) педагог оцінює проведену аналітичну діяльність, усуває фактичні і стилістичні неточності в інформаційно-аналітичних матеріалах, вносить необхідні корективи.

Досвід роботи кращих класних керівників показує, що форми фіксування отриманих результатів можуть бути довільними й залежать від досвіду конкретного педагога (щоденник класного керівника, текст, аналіз анкетування або усна інформація, що виголошується на засіданнях методичної ради, батьківських комітетів і батьківських зборах, зборах учнівського колективу).

Прогнозування

Наступним етапом управлінської діяльності є **прогнозування**. В першу чергу, це передбачення майбутнього, враховуючи мотиви, інтереси, нахили вихованців, а також знання про загальні закони та закономірності розвитку особистості.

Педагогічні закони мають імовірнісний характер. Прогнозування залежить від особистості класного керівника і здійснюється з використанням життєвого, професійного досвіду, інтуїції, імпровізації. Вміння узгодити зовнішні й внутрішні умови є показником професіоналізму класного керівника. Зовнішні умови мають формуватися відповідно до загальних проблем навчального закладу.

Вихователю необхідні віра у можливості та здібності кожного вихованця, надія на успіх запланованих дій. Відповідні знання та особлива технологія перетворення педагогічного передбачення на систему педагогічних цілей, засобів їх досягнення, реальних педагогічних ситуацій є необхідною умовою реалізації планів.

Досвідчений класний керівник обов'язково здійснює проблемний аналіз (проблема - прогнозування - визначення цілей роботи, спрямованої на розв'язання проблеми). Найбільш доцільно для класного керівника під час планування діяльності використовувати проблемне прогнозування (пошук розв'язання проблеми конкретного класного колективу з урахуванням загальної ідеї, проблематики, над якими працює навчальний заклад).

Сформулювати прогноз означає окреслити перспективи подальшого розвитку класного колективу на певний проміжок часу, тобто сформувати модель взаємовідносин у колективі, планувати рух у певному напрямку, конкретизувати прагнення (що хочемо бачити, як буде здійснюватися робота, спрямована на згуртування колективу, чим мотивуватиметься колективна діяльність).

Визначення мети та завдань діяльності

Для опанування технологією визначення цілей необхідно орієнтуватися в ієрархії цілей. Існують декілька підпорядкованих цілей. **Вищі цілі** освіти та виховання носять характер соціального замовлення. **Загальні цілі** визначаються за напрямами виховання громадянина України. Важливо вміти визначати **робочі цілі та завдання**: це певне співвідношення соціальних цілей освіти з тими конкретними особливостями вихованців, які можемо визначити у процесі психолого-педагогічного діагностування і прогнозування.

Цілі та завдання робочого рівня повинні відповідати ряду технологічним вимогам. Вони мають бути конкретними і можуть бути виконані в масштабі запроектованої педагогічної дії (уроку, бесіди, свята, періоду життя колективу тощо). Повинні відповідати вимогам комплексності, тобто бути направленими на свідомість, почуття, поведінку вихованця. Так, пізнавальна ціль – це запроектовані педагогом зміни в знаннях, ідеалах чи світогляді особистості; виховна ціль – це бажані зміни емоційного відношення, мотивів, ціннісних орієнтирів особистості в певній сфері педагогічної співпраці; розвиваюча ціль – це конкретні зміни у вміннях, навичках, індивідуальних особистих якостях (здібності, риси характеру), які можуть проявитись в організованій справі, поведінці, у взаємовідношеннях з людьми.

Для оволодіння цими технологіями можна орієнтуватися на таку схему логічного розвитку цілей:

розширити і поглибити знання вихованців за темою співпраці;

сформулювати певне (залежить від вибраної цілі співпраці) емоційно-оцінююче ставлення до предмету чи явища, на якому будується співпраця (це може бути інтерес, захоплення, гордість, співчуття, неприйняття - тільки не байдужість);

розкрити перед кожним вихованцем можливості для його особистої чи колективної участі в суспільно-корисній справі;

навчати практичним навичкам і вмінням особистої турботи про навколишнє оточення та природне середовище, оточуючих людей, про себе самого;

розвивати конкретні інтелектуальні, вольові, емоційні, фізичні здібності та якості вихованців;

формувати сприятливі для розвитку вихованців взаємовідносини в учнівському колективі.

Цілі та завдання необхідно реалізувати їх шляхом особистої діяльності вихованців.

Визначення змісту, вибір засобів, методів, форм організації життєдіяльності

Навчання і виховання - це складові єдиного процесу. Існує специфіка кожної складової. Навчання направлено до інтелекту, а виховання – до почуттів, емоції.

Спільним джерелом для формування змісту навчання є основні сфери самовизначення особистості: людина, суспільство, природа, ноосфера.

Змістом виховання є моральні норми, правила, переконання, відношення до навчання, праці, оточуючих людей, до себе, до суспільної власності – все це повинно формувати певний тип поведінки особистості. Зміст навчання і виховання повинен бути доступним, відповідати віковим та індивідуальним особливостям вихованців, рівню їх підготовки, умовам навчально-виховної роботи.

У виборі змісту виховання доцільно керуватися такими принципами: зміст має ідейну направленість, бути тісно пов'язаним з наукою і життям, відображати сучасних і перспективних тенденцій суспільного розвитку.

Найбільш продуктивний шлях - вибраний зміст реалізується в конкретних видах діяльності вихованців, при цьому реалізуються навчальні, виховні завдання і завдання розвитку.

У педагогічному процесі можна використовувати різноманітні педагогічні засоби. Зокрема, до засобів за «каналами проникнення» до свідомості, почуттям вихованців відносяться словесні, наочні і практичні.

При виборі засобів педагогу можна використовувати психологічну оцінку ефективності. З почутого (за сприятливих умов) може бути почуте, сприйнято до 10%, з побаченого – до 50 %, при активній участі – до 90 %.

Кращими педагогами дано обґрунтування (наукове і практичне), що для всебічного розвитку дитини система його життєдіяльності повинна включати в себе наступні шість видів діяльності:

пізнавальну (навчальну), трудову (в т.ч. самообслуговування, суспільно-корисна праця, виробнича праця), суспільну (організаторська), художньо-естетичну (від активного сприйняття до самодіяльності), спортивно-туристську (в т.ч. гімнастика, спорт, ігри, туризм), ігрову (в т.ч. і в поєднанні з перерахованими видами діяльності).

За принципом педагогічної необхідності й достатності необхідно доповнювати співпрацю педагогічним спілкуванням, оскільки формування особистості проходить під час конкретних ситуацій діяльності та спілкування. Особливості стилю педагогічного спілкування впливають на педагогічні результати (ініціатива в початковому спілкуванні «комунікативна атака», індивідуальний характер звернення до вихованця, використання форм спілкування (фронтальні, групові, «один на один»), особливості оціночних міркувань педагога, їх об'єктивність, зацікавленість вихователя у створенні емоційного настрою, реагування на рівень ініціативи дітей, заохочення ініціативи дітей в діяльності та спілкуванні, сприйняття їх поглядів, заперечень, вміння помітити позитивні досягнення, сформувати у них прагнення до вдосконалення).

Методи навчання і виховання також мають класифікацію. Для педагогічної системи, що створюється за логікою управління, віддають перевагу таким методам:

методи формування свідомості, переконання особистості (роз'яснення, бесіда, лекція, диспут, приклад і т.п.);

методи стимулювання поведінки і діяльності (змагання, заохочення, осудження, особистий приклад і т.п.);

методи самоосвіти і самовиховання (самоаналіз, самооцінка, самозвіт ті ін.).

При виборі форм організації навчання і виховання доцільно орієнтуватися на дві класифікації: за провідним засобом і методом (словесні, наочні, практичні) і за числом учасників педагогічного процесу (масові, групові з колективними, в т.ч. індивідуальними).

Пасивні форми проведення сучасного уроку (в основному лекція) використовуються і в позаурочній роботі. Після виконання поставлених завдань у процесі навчання й виховання досвідчені класні керівники переходять до пасивних форм роботи з вихованцями. Педагогічно обґрунтовано, що пасивні форми роботи не повинні переважати над активними.

Система позаурочної виховної роботи в сучасних умовах має компенсувати недоліки навчального процесу.

Під час організації та проведення заходу необхідно знайти справу для кожного учасника. Поєднання різних форм дає можливість для дітей з різним рівнем вихованості, організаторських умінь впливати один на одного. Будь-яка крайність, шаблон приводить до рутини, застою і нудьги в дитячому колективі, зникає інтерес і настрої, так необхідний для виховання. Також не приносить користь безцільна формотворчість, невиправдана відмова від традиційних дійових форм. Почуття міри, що необхідне у виборі засобів, форм і методів, відповідає відомому макаренському принципу: «Якщо робити, то для чого». Педагог, який володіє управлінською технологією, дає на це питання все більш точну і творчу відповідь.

Планування (моделювання) навчально-виховного процесу

Планування - це один з етапів управління процесом формування особистості та учнівського колективу. Це спільна діяльність класного керівника, дітей і дорослих у визначенні цілей, змісту, та способів організації виховного процесу і життєдіяльності класного колективу, організаторів і учасників намічених справ, термінів їх проведення.

Зміст плану повинен відповідати певним вимогам, а саме: зв'язок з життям; різносторонність виховної роботи; доцільність вибраних форм організації; конкретні справи і раціональний розподіл їх за часом; опора на вихованців, сім'ю, громадськість.

У практиці зустрічаються різні види педагогічного планування: перспективне, оперативне, поточне. Структура плану будь-кого виду повинна включати такі розділи:

характеристика педагогічної ситуації (об'єм і глибина характеристики можуть бути різними в залежності від масштабу запланованого);

завдання навчання, виховання і розвитку (окремо для запланованої форми або етапу роботи);

зміст і основні форми навчальної та виховної роботи (діяльність педагога і вихованців може плануватися по видам діяльності, за тематичними періодами, за рівнем діяльності колективу тощо);

очікувані результати і показники ефективності, критерії оцінки запланованої роботи.

Форми планів також можуть бути різними: план-графік, план-сітка, календарний, циклічний, конспект тощо. При будь-якому варіанті форма плану повинна відображати:

конкретні види занять, доручень, колективні (загальні) справи вихованців; відповідальних виконавців й учасників запланованих справ, залучених для допомоги;

конкретні справи;

матеріально-технічне забезпечення педагогічного процесу;

терміни і форми (процес) контролю, обліку, оцінка ефективності виконаної роботи.

Вибір форми плану повинен бути зрозумілим для всіх учасників (що робимо, з ким, коли, як).

У колективному плануванні життєдіяльності класу беруть участь не тільки класний керівник, а й весь колектив учнів класу, а також батьки й друзі класного колективу.

Щоб досягти бажаних результатів необхідно використовувати технологію залучення учнів, батьків та всіх зацікавлених до спільної діяльності щодо складання плану.

Колективне планування – це творча та організаторська справа, коли кожний член колективу бере участь у розкритті перспектив, у пошуку та виборі загальних справ на новий період, розробці конкретного плану таких справ. Воно включає в себе: загальний збір-старт; конкурс на кращу пропозицію до плану, на кращий проект справи; анкети пропозицій; розвідку справ; виготовлення газет – «блискавок» з пропозиціями до плану /для обговорення; аукціон ідей; скарбничку /фонд, «банк», «поштову скриньку»/ ідей та пропозицій; журнал-естафету; дискусію, захист проектів плану тощо.

Будь-яка технологія складається з послідовно виконуваних дій. На даному етапі планування виховної роботи у класі можуть бути здійсненні наступні дії:

1) Попереднє планування життєдіяльності класного колективу на новий період з учнівським та батьківським активом, під час якого важливо розширити коло розробників плану, захопити активістів із числа учнів та батьків перспективами справ, що відбудуться у новому році, і заручитися їхньою підтримкою. Можливий такий варіант обговорення з групою активістів пропозицій у план роботи і порядку дій щодо залучення усіх учнів та їх батьків у процес планування:

а) осмислення та виділення найбільш актуальних проблем життєдіяльності класу;

б) визначення цілей і завдань;

в) обговорення загальних ідей /задумів/ майбутньої життєдіяльності;

- г) визначення основних справ наступного навчального року;
- д) пошук відповідей на питання про терміни та порядок дій учасників колективного планування;
- е) призначення відповідальних за проведення заходів з колективного планування.

2) Організація педагогічного супроводу колективного планування, яка створює умови для його успішного здійснення. Для цього необхідно зробити наступне:

- а) попередньо домовитися з консультантами класу про час, місце та зміст консультації;
- б) організувати своєчасне інформування і взаємодію організаторів та учасників планування;
- в) допомогти ведучим у підготовці до збору-старту і проведенню захисту ідей та пропозицій у план роботи ;
- г) провести інструктаж керівників мікрогруп про хід, терміни та передбачені результати колективного планування, прийоми і засоби організації роботи мікрогруп /як діяти, щоб досягти найкращого результату/;
- д) надати допомогу відповідальним за окремі напрями у роботі з планування.

3) Здійснення класним колективом перспективного планування життєдіяльності у класі, яке доцільно розділити на кілька періодів:

- I період – збір-старт колективного планування;
- II період – консультації зі знавцями;
- III період – розвідка справ;
- IV період – захист ідей та пропозицій у річний план;
- V період – складання плану життєдіяльності класу;
- VI період – обговорення підсумків колективного планування.

4) Проектування спільно з батьками та друзями класу дій щодо педагогічного забезпечення реалізації плану життєдіяльності класу, що передбачає:

- а) визначення у дорослому активі класу кураторів основних напрямів спільної діяльності;
- б) призначення з числа дорослих відповідальних за надання допомоги учням у підготовці та проведенні окремих справ і заходів;
- в) моделювання інформаційно-методичної підтримки організації виховного процесу та життєдіяльності у класі;
- г) планування фінансового і матеріально-технічного забезпечення діяльності класної громади;
- д) проектування дій з надання допомоги учнівському колективу у розширенні та укріпленні внутрішніх і зовнішніх соціальних зв'язків і відносин.

Реалізація плану

(організація діяльності) та оцінювання роботи

Досвід роботи кращих педагогів доводить ефективність такої організації спільної діяльності дорослих і дітей, за якої члени колективу беруть участь у плануванні й аналізі, діяльність має характер колективної творчості, є корисною для всіх учасників, приносить їм радість.

Управлінський цикл логічно завершується **аналізом, оцінюванням, обліком результатів**. Ці стадії є кроком до початку наступного етапу планування, тобто **діагностуванням нової ситуації**.

Зміст, форми і структура плану виховної роботи

Під час планування виховної роботи класному керівнику, крім визначення цілей, форм і засобів виховання учнів, необхідно обрати оптимальний варіант змісту, форми і структури плану роботи на навчальний рік або семестр.

За змістом план має бути спрямований на формування у дітей та учнівської молоді особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури; виховання шанобливого ставлення до родини; формування здорового способу життя, забезпечення фізичної досконалості школярів.

Робочим планом класного керівника може бути календарний або перспективний план виховної роботи, який охоплює тижневий, місячний або річний проміжок часу і містить таку інформацію: перелік запланованих заходів, терміни їх проведення, прізвища організаторів тощо.

Структура плану може включати такі розділи:

- Аналіз виховної роботи за минулий рік.
- Цілі та завдання виховної діяльності.
- Психолого-педагогічна характеристика класу.
- Основні напрями діяльності та справи класного колективу.
- Індивідуальна робота з учнями.
- Робота з батьками.
- Вивчення стану та ефективності виховного процесу у класі.

До розділу «Аналіз виховної роботи за минулий рік».

Без аналізу пережитого досвіду спільної діяльності та спілкування, визначення досягнень і з'ясування слабких місць виховного процесу у класі, без розуміння соціальних процесів, які будуть у класному колективі, та виявлення тенденцій особистісного розвитку учнів неможливо правильно намітити цільові орієнтири, визначити пріоритетні напрями виховної діяльності на наступний навчальний рік, вибрати оптимальні форми, методи та прийоми побудови виховної роботи.

До розділу «Цілі та завдання виховної діяльності».

Важливим є визначення цільових орієнтирів виховної діяльності педагога. Головною метою є виховання всебічно та гармонійно розвиненої особистості. Обираючи мету, класні керівники повинні опиратися на підсумки індивідуальної та колективної аналітичної діяльності та спроектовані портрети учня і класу, а також дотримуватись вимог, які висуваються до цільових орієнтирів виховної діяльності, а саме:

1) бути спрямованими на розвиток особистості дитини, формування його інтелектуального, морального потенціалів, оволодіння учнями цілісною системою знань про оточуюче середовище, практичними вміннями і навичками, способами творчої діяльності, прийомами і методами самопізнання і саморозвитку, ціннісними ставленнями до себе і навколишньої соціальної та природної дійсності;

2) узгоджуватися із інтересами та ціннісними установками членів класної спільноти, відповідати особливостям колективу класу і умовам його життєдіяльності;

3) забезпечуватися необхідними ресурсами для їхньої реалізації;

4) бути конкретними, чітко і ясно сформульованими;

5) сприйматися такими, яких складно, але можливо досягнути;

6) бути гнучкими, тобто придатними до коригування;

7) піддаватися діагностуванню.

У плані роботи класного керівника поряд з цілями формулюються і завдання, вирішення яких дозволяє досягти поставленої мети.

До розділу «Психолого-педагогічна характеристика класу».

Подаються загальні відомості про клас, індивідуальні особливості учнів, рівень їхньої вихованості, свідомості, громадянської відповідальності; розвиток самоврядування тощо. Класний керівник може використати Орієнтовні питання для складання характеристики класу.

До розділу «Основні напрями діяльності та справи класного колективу».

Відповідно до результатів, отриманих у процесі аналітичної діяльності, та на основі сформульованих цілей і завдань виховної роботи педагогу необхідно визначити напрями, форми та способи організації життєдіяльності класного колективу. Допоможуть у цьому сформований учителем образ класу, його уявлення про організацію діяльності, спілкування і відносин у класному колективі.

Форми та способи життєдіяльності класу не мають визначатися набором випадково відібраних і не пов'язаних між собою заходів. Щоб добір справ був справді системним і науково обґрунтованим, класний керівник має під час планування спиратись на теоретичні та технологічні розробки з питань виховання учнів.

Необхідно передбачити участь вихованців у загальношкільних і класних справах, водночас визначити як пріоритетний той вид діяльності, що якнайкраще вплине на розвиток особистості учнів та забезпечить неповторність класного колективу. Вибираючи форми й способи роботи, вчитель віддає перевагу тим справам, які вибрані учнями та батьками під час колективного планування. Як правило, ці заходи найбільше відповідають інтересам і потребам учнів та сприяють їхньому розвитку.

Вчителю важливо правильно визначити терміни виконання завдань і відповідальних за підготовку та проведення заходів. Оптимальний розподіл часу і сил членів класної спільноти дасть змогу підвищити ефективність виховної діяльності.

До розділу «Індивідуальна робота з учнями».

Діяльність класного керівника спрямовується на створення у класі сприятливого середовища для формування особистості учнів, педагогічне проектування та забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку учня, пошук найбільш ефективних прийомів і методів здійснення виховного впливу на кожного школяра.

Основними напрямками індивідуальної роботи класного керівника з учнями є:

вивчення індивідуальних особливостей учнів, специфіки умов і процесу їх розвитку;

встановлення міжособистісних контактів із кожною дитиною;

створення в класному колективі умов для прояву і розвитку реальних і потенційних можливостей учнів, задоволення соціально цінних і особистісно значущих інтересів та потреб учнів;

вивчення та врахування в роботі стану фізичного, психічного та соціального здоров'я учнів;

розв'язання питання соціальної адаптації учнів в умовах дитячого та педагогічного колективу;

надання індивідуальної допомоги учням, які мають проблеми в адаптації до життєдіяльності класу, відносинах з учителем та іншими членами колективу навчального закладу, виконанні норм і правил поведінки у школі та поза її межами;

профілактична робота з учнями «групи ризику» (дітьми, які виховуються у дисфункційних сім'ях, схильні до правопорушень, вживають наркогенні речовини);

взаємодія з батьками, адміністрацією, соціально-психологічною та іншими службами навчального закладу з метою проектування індивідуальної траєкторії розвитку учнів, педагогічної підтримки суспільне корисних ініціатив учнів, корекції відхилень в інтелектуальному, моральному та фізичному становленні їх особистості;

сприяння вихованцям у діяльності з самопізнання, самовизначення і та саморозвитку;

діагностика результатів навчання, виховання і розвитку кожного учня, ' облік їхніх особистих досягнень.

Під час розробки плану класний керівник може використати прийоми й методи психолого-педагогічної діагностики, вивчення матеріалів медичного та психологічного обстеження учнів, складання індивідуальних характеристик вихованців, оформлення карти захоплень та інтересів учнів, їхніх батьків, ведення щоденника особистих досягнень учнів, визначення разом із вихованцем та його батьками найближчих перспектив розвитку, індивідуальні консультації та бесіди, педагогічний консиліум, створення ситуацій успіху та вибору, розробка та реалізація програми колекційної діяльності, організація занять гуртка «Пізнай себе» тощо.

До розділу «Робота з батьками».

Запорукою успішної виховної діяльності з учнями є співпраця класного керівника з батьками, оскільки саме сім'я значно впливає на процес розвитку особистості дитини. Тому важливе і відповідальне завдання вчителя - зробити батьків активними учасниками педагогічного процесу. Вирішення даного завдання можливе за умови, якщо у плані роботи будуть відображені наступні напрями діяльності класного керівника з батьками:

вивчення сімей учнів, яке дозволить вчителю краще пізнати дітей та їх батьків, зрозуміти стиль життя сімей, ознайомитись з домашніми умовами розвитку особистості дитини. Цей розділ відображається у плані роботи такими формами, як відвідування сімей учнів, анкетування, написання творів про сім'ю, конкурс творчих робіт «Моя сім'я», тестування, педагогічні майстерні, ділові ігри з батьками, формування банку даних про сім'ю та сімейно-родинне виховання;

педагогічна просвіта батьків, яка планується у відповідності з віковими особливостями дітей, цілями та завданнями навчально-виховного процесу, конкретними проблемами, що виникають у ході спільної діяльності вчителя і батьків. Класний керівник включає у план лекції з педагогіки, психології, правознавства, етики, фізіології та гігієни; батьківські збори, тематичні консультації; педагогічні практикуми з розгляду різних ситуацій виховання дітей в сім'ї і школі; огляд популярної педагогічної літератури для батьків, обмін досвідом виховання дітей у сім'ї, день відкритих дверей тощо;

забезпечення участі батьків у життєдіяльності класного колективу, яке здійснюється класним керівником за допомогою залучення їх до спільного планування виховної роботи в класі, колективні творчі справи; свята, вечори, концерти, КВК; відвідування театрів, виставок, бібліотек; прогулянки, походи, поїздки та подорожі; виставки творчих робіт; дні здоров'я; допомога у ремонтних роботах та естетичному оформленні класної кімнати, участь у обладнанні кабінету, організації міні-гуртків і клубів;

педагогічне керівництво діяльністю батьківської ради клас: вибір батьківської ради, допомога у плануванні та організації її діяльності, робота з сім'ями, які потребують педагогічної допомоги, установлення зв'язків з шефами, громадськістю;

індивідуальна робота з батьками, яка дозволяє встановити безпосередній контакт з кожним членом сім'ї учня, досягти взаєморозуміння щодо пошуку шляхів впливу на розвиток особистості дитини. Це індивідуальні бесіди з батьками, спільне визначення перспектив та засобів розвитку учня, педагогічні консультації, індивідуальні доручення;

інформування батьків про хід і результати навчання, виховання і розвитку учнів, яке здійснюється класним керівником за допомогою тематичних та підсумкових батьківських зборів, індивідуальних консультацій, перевірки щоденників учнів, складання карт розвитку дітей, а також таблиць результатів їх навчальної діяльності, ведення щоденників спостережень за процесом розвитку учня або зошитів їх досягнень.

До розділу «Вивчення стелу та ефективності виховного процесу в класі».

Вивчення може проводитися за напрямками:

- а) розвиток особистості учнів;
- б) формування класного колективу;
- в) рівень задоволеності учнів та їхніх батьків життєдіяльністю класу.

Під час дослідження процесів, що відбуваються в класі, класному керівнику необхідно звернути увагу на такі важливі аспекти життя колективу, як:

- організація соціально значущої спільної діяльності;
- наявність пріоритетного (домінуючого) виду діяльності;
- активність і самореалізація учнів у спільній діяльності;
- стан емоційно-психологічних відносин;
- стан ділових відносин;
- наявність зв'язків з іншими групами та окремими індивідами;
- розвиток учнівського врядування.

У ході діагностичної діяльності вчитель може використовувати різноманітні прийоми та методи: педагогічне спостереження, соціологічне опитування (бесіду,

інтерв'ю, анкетування), тестування, створення педагогічних ситуацій, методи експертного оцінювання, індивідуального і групового самооцінювання, вивчення продуктів творчої діяльності учнів тощо.

У технологічний арсенал класного керівника можна включити такі діагностичні засоби: ігри «Лідер», «Кіностудія», «Подорож морем захоплень»; тести «Розумне про життєвий досвід», «Задоволеність учнів шкільним життям», «Задоволеність батьків роботою навчального закладу»; анкету «Який у нас колектив»; конкурс малюнків «Я у своєму класі» тощо.

Крім основних розділів, у план виховної роботи можуть бути включені різноманітні додатки. Відповідно до традицій планування у конкретному навчальному закладі цей документ може містити інформацію про батьків, їх участь у життєдіяльності класу, відвідування ними батьківських зборів, відомості про сім'ї та учнів, інтереси та захоплення останніх, їх зайнятість у позаурочний час, дані про результати педагогічних спостережень та психолого-педагогічної діагностики, про учнівське самоврядування.

Планування — справа творча, тому класний керівник має право вибрати такий варіант, який найбільше відповідає його педагогічним переконанням, містить необхідну інформацію і є зручним для використання у повсякденній роботі.

Опис методики колективних творчих справ

Колективна творча справа — це діяльність, що приносить радість і користь оточуючим і класному колективу, в процесі якої учні намагаються поліпшити життя, як своє, так і людей, що їх оточують.

Справа є **колективною**, оскільки її планують, готують, реалізують, оцінюють спільно вихованці та вихователі, разом здійснюючи пошук найкращих шляхів виконання життєво важливих завдань. Така діяльність, крім того, є **творчою**, бо її не можна організовувати відповідно до певної догми чи шаблону, слід завжди обирати різні варіанти її проведення, виявляти нові можливості учнів, бо ці заходи є частиною їхнього життя.

Колективна творча справа — це спосіб забезпечення яскравого, наповненого працею і грою, творчістю й дружбою, мрією та радістю життя й одночасно основний виховний засіб.

Змістом діяльності учнів є турбота про класний колектив, один про одного, про оточуючих людей, про далеких друзів.

Колективні справи можуть бути різними за тривалістю підготовки і проведення, обсягом роботи, здійснюваної учасниками. За характером провідної діяльності їх поділяють на організаторські, трудові, пізнавальні, художні, спортивні.

Колективна творча справа — це динамічна система, процес реалізації якої проходить шість стадій.

1-й етап - попередня робота вихователя. Класний керівник визначає роль конкретної колективної творчої справи у загальній виховній роботі з класним колективом; комплексні виховні можливості колективної справи; конкретні цілі, завдання виховної роботи; розробляє 2—3 варіанти завдань для учасників

колективної діяльності; доручення для творчих груп; аналізує можливості участі в колективній роботі батьків та інших представників класної спільноти.

2-й етап - колективне планування колективної творчої справи. Як правило, воно проходить у формі загального збору-старту, на якому керівник ставить перед учасниками проблемні питання-завдання:

Для кого хочемо провести справу?

На радість і користь кому?

Як краще її провести?

З ким разом? Кому брати участь?

Де і коли провести запланований захід?

Під час такого збору ведучий ставить питання для уточнення, порівняння різних думок, підтримує і розвиває найбільш цікаві пропозиції. Наприкінці обговорення всі пропозиції зводяться до загальних рекомендацій. У разі необхідності вибирають «раду справи» — збірний колектив представників усіх робочих підгруп, який уточнює, конкретизує план підготовки проведення заходів, розподіляє доручення, керує підготовкою, а потім і проведенням справи.

Крім загального збору-старту, можливі конкурси на найкращу пропозицію щодо плану, найкращий проект справи, заповнення анкети пропозицій; «розвідка» справи; виготовлення газети - «блискавки» з пропозиціями до плану (для обговорення); аукціон ідей; організація скарбнички (фонду, «банку», «поштової скриньки») ідей та пропозицій; заповнення журналу-естафети; дискусія, захист проектів плану тощо.

3-й етап - колективна підготовка справи. Група, яка керує проведенням цієї колективної творчої справи, організує безпосереднє виконання плану її підготовки підгрупами спільно зі старшими друзями, дорослими, батьками, шефами.

4-й етап - проведення колективної творчої справи. Реалізується конкретний план, розроблений керівним органом з урахуванням пропозицій учасників справи. Під час проведення колективної творчої справи допускаються імпровізація, відхилення від первинного задуму через непередбачені обставини і навіть помилки. Головне для керівника - забезпечити виникнення у вихованців бадьорості, життєрадісності, впевненості у власних силах, прагнення переборювати будь-які труднощі.

5-й етап - колективне оцінювання творчої справи. На спеціально організованому зборі - «вогнику», присвяченому підбиттю підсумків роботи за минулий період, обговорюються спочатку в підгрупах, а потім спільно з усіма учасниками позитивні й негативні моменти підготовки і проведення колективної творчої справи. (Наприклад, з'ясовуються питання: Що було добре? Що нам вдалося реалізувати і завдяки чому? Що не вдалося і чому? Як можна використати цю справу надалі? Як діяти інакше?)

Можливе оцінювання проведеної справи за допомогою опитування чи анкетування, також випускається газета тощо. (Під час анкетування учні дають відповіді на такі питання: Що нового ти зробив? Про що дізнався? Чого навчився сам і навчив друзів?)

Вихователі підбивають підсумки роботи й оцінюють виконання виховних завдань на нараді дорослих учасників справи.

6-й етап - виконуються ті рішення, що були прийняті на зборах колективу вихованців за підсумками колективної творчої справи, розробляються нові справи чи зустрічі, вивчається новий матеріал, проводиться певна пошукова робота в конкретному напрямі тощо.

Програма аналізу виховної роботи у класі

1. Аналіз ефективності визначення цілей та планування виховного процесу в класі в минулому році.

1.1. Результати виконання виховних завдань минулого року. доцільність їх постановки, дієвість ідей, що використовувались під час планування.

1.2. Правильність вибору основних напрямів, змісту, форм і методів роботи, засобів педагогічного впливу, прийомів залучення учнів до діяльності та спілкування.

2. Аналіз розвитку учнів класу.

2.1. Рівень вихованості учнів, особливості їх морально-етичного, естетичного, інтелектуального та фізичного розвитку (вказати, які чинники найбільше вплинули на ці процеси).

2.2. Розвиток пізнавальних інтересів та творчих здібностей учнів, які виявляються в інтелектуальній, художньо-естетичній, трудовій та іншій діяльності.

2.3. Рівень знань, умінь і навичок учнів класу, їхня успішність (бажано порівняти з результатами минулих років).

2.4. Зміни у мотиваційно-споживчій сфері (динаміка навчальних мотивів, мотивів участі у життєдіяльності класу, навчального закладу, прояви «нових» потреб учнів тощо).

2.5. Сформованість в учнів потреби займатися самовихованням.

2.6. Зміни в соціокультурному розвитку учнів (розвиток культури спілкування, правової, інтелектуальної, художньої, екологічної, фізичної культури, культури сімейно-родинних відносин, економічної культури та культури праці; адаптованість до сучасного життя; розвиток самостійності, уміння благодійно впливати на соціум; формування культури життєвого самовизначення).

2.7. Успіхи та досягнення учнів класу, їхні особисті досягнення, прояв їхніх індивідуальних особливостей.

2.8. Учні «групи ризику» (їхні індивідуальні особливості, запити, мотиви вчинків, вплив на них найближчого соціального оточення; найбільш дієві форми роботи з ними; завдання щодо виховання цих учнів та корекції їхньої поведінки; прогнозування соціалізації цих учнів у майбутньому).

3. Аналіз динаміки соціального розвитку учнів.

3.1. Особливості відносин учнів класу із соціумом, що їх оточує, найбільш помітні зміни у цих відносинах, що відбулися протягом минулого навчального року.

Які чинники (умови) особливо вплинули на ці зміни.

3.2. Основні ціннісні орієнтації учнів класу, особливості їхнього ставлення до людей, праці, навчання, навчального закладу, класу тощо.

3.3. Зміна кола найбільш значущих учнів класу. Хто для них є (стає) найбільш значущим. Якою мірою найближче соціальне оточення (батьки, однокласники),

заняття в гуртках, секціях та інших об'єднаннях впливають на процес соціалізації учнів та його результати.

3.4. Хто і що впливає на розвиток особистості учня, на формування його особистісних якостей, творчих здібностей і талантів.

3.5. Яку роль у соціальному розвитку учнів відіграє класна спільнота. 4. Аналіз розвитку колективу класу.

4.1. Соціально-психологічний мікроклімат у класі. Які чинники (люди, умови) впливають на його створення? Особливості морально-психологічного клімату в класі: характер взаємовідносин учнів (тактовність, ввічливість, увага та повага один до одного, особливості стосунків хлопців та дівчат, доброзичливість, колективізм почуття взаємної турботи тощо); домінуюче ставлення учнів до вчителів, навчального закладу, особливості спілкування у класному колективі.

4.2. Соціометрична, рольова та комунікативна структури класу, рівень розпитку колективних взаємовідносин і колективної творчої діяльності, ступінь залучення учнів до життєдіяльності класу, процесу планування, організації та аналізу спільної діяльності.

4.3. Розвиток громадської активності учнів (ступінь їхньої ініціативності, творчості, організованості, самостійності, участі у самоврядуванні класу).

4.4. Зміни складу класу, які відбувалися протягом року, індивідуальні особливості «нових» учнів, їх адаптація та інтеграція у класний колектив.

4.5. Особливості громадської думки класу, вплив колективу на інтереси та поведінку окремих учнів. Хто (що) найбільше впливає на громадську думку класу.

5. Аналіз організації виховного процесу в класі та визначення ефективності виховної роботи класного керівника.

5.1. Що зі змісту виховних заходів було найкраще сприйнято учнями? У яких справах вони брали участь із найбільшим задоволенням? У яких проявили себе активними організаторами? А до яких залишились байдужими? У яких були пасивними? Чому?

5.2. Наскільки вдалою була послідовність класних заходів у минулому навчальному році?

5.3. Яка діяльність позитивно вплинула на формування в учнів свідомої дисципліни та відповідального ставлення до навчання й праці?

5.4. Які методи, форми роботи та засоби її організації найбільш позитивно вплинули на розвиток учнів?

6. Аналіз участі учнів класу у життєдіяльності навчального закладу.

6.1. Основні мотиви участі учнів класу в загальношкільних заходах, ступінь їх зацікавленості в життєдіяльності навчального закладу, активність і результативність (в контексті розвитку особистості школярів) участі членів класного колективу у загальношкільних справах.

6.2. Участь учнів класу в шкільному самоврядуванні, організаторській діяльності, роботі шкільних гуртків, клубів та інших об'єднань, вплив цієї діяльності на виховання і розвиток особистості учнів.

7. Аналіз педагогічної взаємодії учнів класу з батьківським активом.

7.1. Частота і характер контактів із сім'ями учнів.

7.2. Зміна ставлення батьків до навчального закладу протягом навчального року.

7.3. Вплив батьків учнів на виховну діяльність класу (формулювання соціального замовлення, висування вимог до змісту й організації педагогічного процесу, планування та проведення класних справ і заходів).

7.4. Результативність педагогічної просвіти батьків та інформування їх про хід і результати навчально-виховного процесу (залежно від змісту і форм його організації).

7.5. Результативність організації батьківських зборів у класі.

7.6. Ефективність індивідуальної роботи з батьками.

7.7. Особливості взаємодії з батьківським активом (батьківським активом навчального закладу, радою батьків класу).

7.8. Результати педагогічних спостережень за вихованням у сім'ях учнів класу, участю батьків у підготовці дітей до сімейного життя.

7.9. Взаємодія з «проблемними» сім'ями, що потребують особливої уваги педагогів.

8. Аналіз організації педагогічної взаємодії дорослих, що працюють з учнями класу.

8.1. З ким із педагогічних, медичних, соціальних працівників та представників інших сфер здійснювалась виховна взаємодія?

8.2. Хто із дорослих, що працюють з учнями класу, справляє значний вплив на виховання і розвиток учнів?

8.3. Якою мірою класному керівнику вдалося організувати взаємодію педагогів, що навчають і виховують учнів класу?

8.4. Які методи педагогічної взаємодії дорослих були найбільш ефективними?

9. Висновки:

про досягнення і знахідки, про накопичений позитивний досвід;

про негативні моменти в організації життя класу і вихованні учнів;

про нереалізовані можливості та невикористані резерви;

про перспективні цілі та першочергові завдання на найближче майбутнє.

10. Додатки:

результати підсумкових діагностичних досліджень, анкетувань, опитувань тощо;

відомості про проведення та результати окремих заходів, акцій чи окремих періодів життя класного колективу;

інші аналітичні матеріали.

Орієнтовні питання для складання характеристики класу

I. Загальні відомості про клас: кількість учнів, дівчат, хлопців

II. Соціально-психологічні особливості учнів

1. Соціометричний статус (на основі даних соціометрії): лідери, товариші, ізольовані, зневажені. Як здійснюється опора на лідерів.

2. Ставлення до громадського життя, участь у справах класу, школи окремих учнів, класу в цілому.
 3. Участь у гуртковій роботі.
 4. Ставлення до вчителів. Особливості проведення роботи з батьками, їх ставлення до школи.
 5. Рівень учнівського врядування, органи врядування. Організаторські здібності учнів класу, спілкування в класі.
 6. Рівень вихованості учнів класу.
- III. Особистісні риси учнів класу
1. Мотиваційне середовище: інтереси, ідеали, переконання.
 2. Самосвідомість: прагнення, самооцінка.
 3. Індивідуально-типологічні особливості школярів: особливості темпераменту, моральні якості.
 4. Особливості психологічного стану деяких учнів.
- IV. Пізнавальні особливості учнів класу
1. Особливості сприйняття, пам'яті, уваги, мислення, уяви.
 2. Рівень інтелектуального розвитку.
- V. Участь батьків у житті класу, школи
- VI. Педагогічні висновки. Завдання, на виконання яких має спрямовуватися робота з класним колективом (формулюються з огляду на характеристики класу)

Структура плану виховної роботи класного керівника (для зразку)

I варіант

Таблиця I

Орієнтовна структура плану виховної роботи:
Психолого-педагогічна характеристика класу
Організація колективу : а) самоврядування; б) традиції.
Розвиток особистості: а) вивчення учнів; б) робота з батьками; в) індивідуальний вплив.
Організація діяльності:
а) пізнавальна; б) трудова; в) художня; г) громадська; д) спортивно-оздоровча; е) свобода спілкування; є) ціннісно-орієнтовна.

II варіант: 1. Вступ. 2. Основні виховні заходи. 3. Індивідуальна виховна робота. 4. Заходи щодо охорони здоров'я. Попередження травматизму та нещасливих випадків з дітьми. 5. Робота з батьками, громадськістю, трудовими колективами.

III варіант: 1. Вступ. 2. Робота з колективом учнів: а) підвищення ролі учнівського колективу, розвиток класного самоврядування; б) організація позакласної та позашкільної роботи; в) індивідуальна робота з учнями. 3. Взаємодія з педагогічним колективом. 4. Робота з сім'єю, громадськістю, трудовими колективами.

IV варіант: 1. Вступ. 2. Основні виховні справи в організації і розвитку класного колективу. 3. Індивідуальна робота з дітьми. 4. Організація справ з охорони життя і здоров'я дітей. 5. Робота з батьками.

V варіант: 1. Вступ. 2. Організація класного колективу. 3. Взаємодія з органами учнівського самоврядування. 4. Взаємодія з учителями-предметниками, керівниками гуртків. 5. Робота з сім'єю та громадськістю.

VI варіант: 1. Вступ. 2. Позаурочна виховна робота з дитячим колективом, окремими учнями. 3. Організаційна педагогічна діяльність. Заходи для створення класного колективу. 4. Допомога учнівському колективу. 5. Підвищення педагогічної культури батьків, наставників, громадського активу.

VII варіант: 1. Вступ. 2. Гармонія людини з природою. 3. Гармонія людини з культурою. 4. Гармонійність взаємин між людьми. 5. Самосвідомість особистості.

VIII варіант: 1. Вступ. 2. Організація колективу: а) самоврядування; б) традиції. 3. Організація діяльності: а) пізнавальної; б) трудової; в) художньої; г) громадської; д) спортивно-оздоровчої; е) свободи спілкування; є) ціннісно-орієнтаційної. 4. Розвиток особистості: а) вивчення учнів; б) робота з батьками; в) індивідуальний вплив. Цей план рекомендується у формі схеми.

I. Охорона життя і здоров'я дітей, їх фізичний розвиток.

II. Формування загальнолюдських моральних цінностей.

III. Основи національного виховання.

IV. Формування загальних навчальних умінь і навичок, підвищення відповідальності учнів за результативність в навчальному процесі.

V. Індивідуальна робота з учнями.

VI. Робота з батьками.

IX варіант:

Програма діяльності					
	Здоров'я	Спілкування	Навчання	Дозвілля	Спосіб життя
1-8/IX					
10-17/IX					
12-25/IX					
27-31/IX					

X варіант:

Програма діяльності						
	Я - людина	Я - член сім'ї	Я - учень школи	Я - мешканець міста	Я - громадянин України	Я- громадя нин планети
1-7/IX						
8-15/IX						
16-23/IX						
24-30/IX						